

תוכן העניינים

ז	הקדמה
1	דנה אריאלי-הורוביץ התנהגות פוליטית חדשה: דמוקרטיה ישירה ומשאלי עם בישראל
	שער ראשון: משאלי עם בהיבט השוואתי
21	משה ברנט הדמוקרטיה האתונאית והפוליטיקה של הקונצנזוס
49	גארי ססמאן כשהדמוס מעצב את הפוליס: שימוש במשאלי עם להסדרת ענייני ריבונות
81	מדס קוורטרופ שיעורים בצרפתית: משאל העם הישראלי במבט השוואתי
	שער שני: משאלי עם בישראל – מלמעלה למטה, מימין לשמאל
95	דנה אריאלי-הורוביץ פנטום בפוליטיקה: ממשאל חברי ההסתדרות למשאל מתפקדי הליכוד
117	תמר הרמן ואפרים יער 'קול העם': עמדות הציבור בשאלת משאל העם ומשמעותן למצבה של הדמוקרטיה הישראלית
139	אשר כהן וג'ונתן ריינהולד דמוקרטיה ישירה בסבך הדמוקרטיה השסועה: האומנם משאל עם ימנע קרע בעם?
165	אמל ג'מאל דמוקרטיה ישירה, דמוקרטיה אתנית וגבולות ההשפעה: משאל עם ועמדת הפלסטינים בישראל

	גד ברזילי
193	פרלמנטריזם בדעיכה : משאלי עם בפרספקטיבה של חוקתיות ופוליטיקה
207	שמעון שטרית היבטים משפטיים של תהליך השלום ואישור הסכמי שלום
225	רשימת המשתתפים

הקדמה

השינויים במערכת הפוליטית הישראלית מאז ראשית שנות התשעים הקשו מאוד על קבלת הכרעות פוליטיות. הפוליטיקה של הווטו ההדדי, כפי שכונה זאת דן הורוביץ, הובילה להתגברות הקריאות לאימוץ כלי הכרעה המזוהים עם הדמוקרטיה הישירה. אין תמה אפוא כי הקריאה לעריכת משאל עם פוקדת את סדר היום של הפוליטיקה הישראלית בשכיחות מתגברת. ואולם בחברה הישראלית, העוסקת בסוגיה זו באינטנסיביות מזה עשור לפחות, מעולם לא התקיים משאל עם; כך הפך כלי ההכרעה הזה לפנטום בפוליטיקה.

מהי חשיבותו של משאל העם ככלי הכרעה? האם יש לו עצמה בעיצוב סדר היום של הדמוקרטיה הישראלית? לכאורה הוא נעדר משמעות שכן משאל העם הוא מכניזם פוליטי שמעולם לא הגיע בה לכלל מימוש. על רקע זה מובן מדוע יש הטוענים כי התביעה לקיים משאל עם מתפקדת כמחוללת של ספינים תקשורתיים ותו לא. ואולם לצד טענות מסוג זה אין להתעלם מן העובדה שמשאל עם מתפקד ככלי מיקוח בתהליכי המשא והמתן הקואליציוני בין המפלגות בישראל, עובדה שכשלעצמה קוראת להסבר.

חוקרי משאלי עם מתארים את התקופות שבהן מתקיימים משאלי עם כ'גלים' הפוקדים בה בעת מדינות שונות. עובדה זו נכונה באורח חלקי גם במקרה הישראלי, לפחות אם לשפוט על פי הדיון התקשורתי המתקיים בסוגיה זו, שהוא לעתים ער ומפותח ולעתים שקוע בתרדמה. תהיינה העמדות באשר לעצמתו, חשיבותו ומשמעותו של משאל העם אשר תהיינה, דבר אחד ברור: לצד הדיון התקשורתי יש להמשיך ולפתח כל העת את הדיון המחקרי בנושא משאל העם על כל היבטיו. זאת משום שכלי הכרעה זה, אם אמנם יאומץ, עשוי להוליד תוצאות הרות גורל. טענה זו מתבהרת באחת אם בוחנים את השינויים שפקדו את המערכת הפוליטית הישראלית בשנות התשעים ובפרט את תוצאות הבחירה הישירה לרשות הממשלה. המחיר המשמעותי שגבתה הבחירה הישירה לרשות הממשלה, הגם שבוטל מאז, מן החברה הישראלית נקשר בהיעדרו של דיון ציבורי מפותח אז.

קובץ זה מבקש, באמצעות טובי החוקרים בתחום, ללמוד מן הניסיון העולמי על השימוש במשאלי עם. לצד המבט ההשוואתי נבדקה גם מידת ההתאמה של כלי הכרעה זה לפוליטיקה ולחברה בישראל. הסוגיות הנדונות בקובץ נבחנו לאורן של דיסציפלינות שונות: פילוסופיות, סוציולוגיות, פוליטיות ומשפטיות. תודה מקרב לב לאנשי הוצאת מאגנס, ובעיקר לחי צבר, לדן בנוביץ, לאילנה

שמיר, לרם גולדברג ולאלי גיא על עזרתם. תודתי נתונה גם לאנשי המכון הישראלי לדמוקרטיה על מחויבותם המתמשכת ועניינם בסוגיית משאל העם ועל סיועם בהוצאת הקובץ לאור.

דנה אריאלי-הורוביץ

ירושלים, מאי 2005